

L'ESPORT EN LA BIBLIOTECA

LA BIBLIOTECA "LOS SPORTS"

R. Badius i Juli

APUNTS d'Educació Física i Esports ha estat un projecte editorial amb finalitat didàctica, que ha reeixit plenament i que avui és una realitat dinàmica en progressió. La Biblioteca "Los Sports" va estar un projecte editorial, també amb finalitat didàctica que, iniciat a les primeries de l'actual segle, ocupà durant molts anys un lloc destacat entre l'escassa bibliografia esportiva del nostre país.

Josep Elias i Juncosa, "Corredises", sens dubte l'activista esportiu més important de l'esport català de principis de segle –fou esportista polifacètic, fundador, promotor i dirigent de la majoria de clubs esportius de Barcelona i de molts de Catalunya– fundà cap el 1913, l'esmentada Biblioteca "los Sports". Aquesta biblioteca consistí en un conjunt de manuals de tècnica i didàctica esportiva d'extraordinària qualitat, tenint en compte el nivell del nostre esport en els temps en que foren publicats. Cal destacar l'evident visió de futur del promotor i director d'aquesta col·lecció de llibres dedicats a l'esport, que fou primera i única durant molts anys a casa nostra. En una altra publicació seva posterior, Josep Elias estableix un paral·lelisme entre "Los Sports" i tres col·leccions estrangeres aleshores vigents: Sports-Bibliothèque (25 volums) de París, The All-England Series (33 volums) de Lon-

dres i Spalding's Athletic Library (200 volums) de Nova York.

Tot i que Elias era un nacionalista convençut, la totalitat de les obres es publicaren en llengua castellana, possiblement per l'interès comercial d'ocupar la totalitat del mercat estatal i americà. El títol, "Los Sports", correspon a la denominació anglesa de l'esport que llavors s'utilitzava amb absoluta normalitat a Catalunya i a la resta de l'estat espanyol. No oblidem que l'esport era quasi privatiu de les classes acomodades i aristocràtiques i que els practicants eren generalment "distingits sportsmen".

Durant anys he pogut reunir un total de 21 volums de la Biblioteca "Los Sports", de numeració correlativa, descoberts i adquirits un per un, en llibreries de vell. Últimament és impensable fer nous descobriments. Els títols recollits han estat: *Football*, *Atletismo*, *Lawn Tennis*, *Remo*, *Boxeo*, *Sports de nieve*, *Nata-*

ció, Tiro, Equitació, Ciclismo, Pelota vasca, Caza Menor, Caza Mayor, Excursionismo, Carreras a pie, Vela (tomo primero), Vela (tomo segundo), Juegos Olímpicos, Esgrima, Hockey i Concursos Atlético. Són llibres de dimensions reduïdes –18 x 13 cm– amb un nombre variable de pàgines (entre 70 pàgines el volum de hoquei i 170 el d'equitació, encara que la *Vela*, editada en dos volums, ocupa un total de 203 pàgines). Es publicaven en rústica amb tapes de color ocre, lletres i dibuixos en negre, i en tela amb tapes de

color teula, lletres i dibuixos en blanc i negre. Les primeres edicions valien 1,50 i 2 pessetes respectivament i les reedicions 2 i 3 pessetes.

El primer volum sortí l'any 1914 i, el que crec que va ser el darrer, l'any 1919. La majoria aparegueren entre els anys 1914 i 1916. Com he assenyalat, els volums col·leccionats són 21 i en cada un d'ells s'anuncien el pròxims a aparèixer, fet que s'acomplí de manera fidel fins el dedicat a *Concursos Atlético*. Aquest últim, el número 21, va sortir l'any 1919, dos anys des-

prés de la publicació del volum 20, potser per dificultats financeres (no porta anuncis comercials). Si bé en ell s'esmenten els que haurien de ser els títols següents –*Golf, Polo, Higiene del sport, Base-ball, Croquet, Criquet, Arte de Guiar i Lucha*– no he tingut l'evidència que cap d'ells fos publicat. Tinc proves que es realitzaren força reedicions, especialment durant el temps en què la col·lecció estigué en activitat, encara que posseeixo un exemplar del volum 9 dedicat a l'equitació, reeditat l'any 1925.

Impremtes i Editorials. Únicament el primer volum, original d'Elias, va estar realitzat a la prestigiosa *Empresa editorial Tobella*, del carrer del *Carme* de Barcelona. Després, van ser diverses les impremtes col·laboradores. Les que més freqüentment intervingueren foren *Domingo Clarasó* –que encara existeix– i *Bayer Herms y Cia*. Més rarament, els llibres van ser impresos en els coneguts *Establecimientos Gráficos Seix i Barral & Herms*.

L'editorial va ser, quasi sempre, la mateixa Biblioteca "Los Sports", domiciliada a la *Librería Sintés* (Rda. Universidad 4), encara que en molts dels llibres aquesta empresa figurava com a entitat responsable de l'edició. He pogut comprovar que el local i el rètol de *Librería Sintés* segueixen en el seu primitiu emplaçament, tot i que en estat ruïnós i amb la porta de l'establiment tapiada. Una anomenada *Editorial Ibérica* constava com a editorial dels volums de *Vela*; com veurem, aquests dos llibres eren vertaderes obres de text per a l'examen de patró de iot i, possiblement, tingueren un finançament diferent.

Autors i prologuistes. Per portar endavant el projecte, Elias s'envoltà d'un grup de col·laboradors joves, generalment catalans i periodistes de l'esport. No oblidem que Josep Elias va ser un dels fundadors

del *Sindicat de Periodistes Esportius* l'any 1911. Entre ells s'hi troben Santiago Mestres i Fossas i Josep Co de Triola, amics íntims d'Elias i companys a la redacció de la *Veu de Catalunya*. També eren periodistes Antoni Blasco, Isidre Corbins, Francisco Canto i Arroyo –un dels fundadors de la *Volta a Catalunya*– Albert Maluquer, Cecili Gasòliba, Manuel Nogareda –molt relacionat amb l'Olimpisme– o el basc Manuel Orbea. A aquest grup periodístic, s'hi afegiren com a autors experts en diferents esports, l'enginyer Margarit i Calvet en rem, Lluís Peypoch i Perera en tir, Angel de Arámburu en caça o Josep Mª Alonso en hoquei.

Tots els volums tingueren un pròleg, excepte el dedicat a l'excursionisme, en el qual Co de Triola el substituï per una carta dirigida al "Director de la Biblioteca 'Los Sports', Sr. D. José Elias y Juncosa". En aquesta carta, explica que ha refusat el prologuista perquè "creo que el prologuista, siendo malo el libro, no tenía de decirlo francamente, ya que ello, según su criterio debía de enemistarlo con el que escribe (...) No puedo consentir a que, por mi culpa desmereciera en mi concepto el escogido por prologuista, que a buen seguro debía ser un excelente compañero de excursionistas". Realment una prodigiosa sinceritat! La resta de pròlegs va estar encomanada a prohoms de l'esport com Hans Gamper (fundador del F.C. Barcelona), Narcís Masferrer (fundador de la *Societat Catalana de Gimnàstica* i de publicacions com *Los Deportes* i *El Mundo Deportivo*), Josep de Togores (president del *Sportsmen's Club* i cofundador de *El Mundo Deportivo*), Bernat Picornell (fundador del *Club Natació Barcelona*), Claudi Rialp (promotor i directiu de ciclisme) o el Marqués de Villamejor (president del *Comité Olímpic Espanyol*), entre d'altres.

Il·lustradors. Quasi tots els llibres presenten il·lustracions en forma de dibuixos, menys el destinat a la boxa, que conté només un bon conjunt de fotografies. Quatre autors, Mestres i Fossas de *Natación*, Cecili Gasòliba de *Vela*, Angel de Arámburu de *Caza* (que signava com a Derylermanks) i Manuel Orbea de *Concursos Atléticos*, foren els realitzadors dels dibuixos dels seus llibres. La resta de volums estan il·lustrats per diferents artistes, els noms dels quals generalment consten en la portada del llibre. En altres ocasions els il·lustradors s'amaguen en firmes il·legibles i en alguns pocs volums es troben dibuixos i fotografies. He pogut comprovar que el llibre d'Albert Maluquer de *Carreras a Pie*, quan va ser publicat l'any 1916, estava il·lustrat amb dibuixos i fotografies, les quals, en una reedició posterior a 1924, havien estat actualitzades. El volum dedicat a *Juegos Olímpicos*, mostra únicament una fotografia del Baró de Coubertin. Vull destacar dos il·lustradors: Antoni Utrillo, pintor de reconeguda fama i veritable reporter gràfic de l'esport de principis de segle, il·lustrador del llibre de *Esgrima*, i Lola Anglada, la popular il·lustradora de llibres infantils i costumistes, responsable de les figures del llibre de *Hockey*. En

referència a aquesta artista, és impressionant comprovar la perfecta interpretació del gest esportiu en totes les làmines; sens dubte són el resultat d'estudis del natural, efectuats en col·laboració amb el tècnic esportiu. No cal dir que algunes il·lustracions de la Biblioteca "Los Sports" són d'una deliciosa ingenuïtat, en consonància amb l'època i amb els inicis de l'esport. Totes les cobertes presenten un dibuix adient al text, original de l'il·lustrador del llibre (és una excepció el llibre de la boxa que mostra una fotografia boxística). En la totalitat de contracobertes hi figura un anunci comercial de la casa Sanromà, la qual, fins fa ben poc temps, estava situada al carrer de Balma a l'alçada del carrer d'Aragó de Barcelona. Aquests anuncis eren de quatre tipus diferents, i tres eren obra de Gaetà Cornet i un de Ricard Opisso.

Contingut de les obres. L'índex del primer volum, dedicat al futbol, primera obra que va escriure Josep Elias i Juncosa, crec que dóna una idea del que pretenia aconseguir amb la Biblioteca "Los Sports". Una introducció, explicant en què consisteix el corresponent joc, una mica d'història, com aprendre a jugar-lo, el paper dels diferents jugadors durant la competició, particularment del capità, les

tècniques de joc en els esports individuals i el reglament vigent de cada sport. Un petit vocabulari anglès-castellà acompanya alguns dels llibres, com el de tennis. Són especialment valuosos els apartats històrics perquè la proximitat amb les dates d'inici de molts dels esports, permet d'obtenir dades d'inesestimable importància. Curiosament, el volum sobre els *Jocs Olímpics*, gairebé no parla de les competicions esportives, sinó que fa referència quasi exclusiva als Congressos Olímpics; solament s'adjunten els resultats dels cinc primers Jocs i dels Jocs Paral·lels de 1906. Els volums 16 i 17, dedicats a la *Vela*, són únicament —com indica el subtítol dels llibres— un manual que contesta, pregunta per pregunta, el qüestionari dels exàmens per obtenir el títol de patró de iot. En molts dels toms, es ressalta el valor de l'esport com a factor de cultura física i en alguns es donen normes d'higiene esportiva. Singularment interessant és el capítol que Co de Triola, en el volum d'excursionisme, consagra a la "higiene, fisiologia y accidentes en relación al excursionismo". L'autor es mostra equilibrat, prudent i exhaustiu i, en molts aspectes, els conceptes exposats —necessitat de preparació per anar a la muntanya, especialment a l'alçada, efectes del fred i la calor sobre l'organisme, les congelacions i el seu tractament, la insolació, la conducta davant les contusions, ferides, fractures, luxacions, cremades, les tècniques de transport en muntanya, etc.— són encara vàlids.

Els anuncis comercials. Van estar, sens dubte, un element fonamental en el finançament de la Biblioteca "Los Sports" i avui són un reflex d'una societat benestant i esportiva. Llevat dels llibres de *Vela* i del que crec que va ser l'últim publicat, tots els volums inclouen un nombre, més o

La Guardia

Fig. 1.—Golpe de salida (bully)

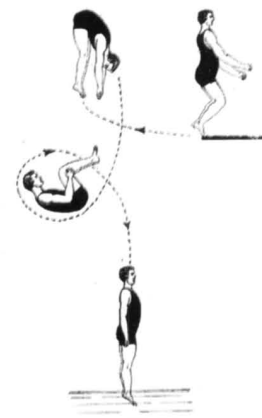

Fig. 52.—Carpa hacia atrás, con salto mortal

Fig. 16

Fig. 35
MODO DE MONTAR LA MUJER A CABALLO

N.º 1

Tomamos el Fosfo Glico Kola que prepara mi papá

FOSFO-GLICO-KOLA-DOMENECH
(NOMBRE REGISTRADO)

Poderoso, Rápido y Energico • Tónico-Reconstituyente
Indicado a los enfermos del corazón
Anemia, Debilidad y Convalecencias

Muy agradable al paladar más delicioso
NIÑOS y SEÑORAS lo toman con deleite

INVENTORA DORTA
AL AUTOR
B. DOMENECH
Ronda S. Pablo, 71
FARMACIA

PREMIADO
por el
Excmo. Ayuntamiento
de Barcelona
Regalo a los señores
de grande honorarios
y de posición social y

Phosphorrenal
(NOMBRE REGISTRADO)

Robert.

RECONSTITUYENTE
PREPARADO POR
JOSE ROBERT Y SOLER.
INGENIERO QUÍMICO Y FARMACÉUTICO

FARMACIA ROBERT LAURIA 74
BARCELONA

LOS SEÑS MÉDICOS LO RECETAN EN LAS TRES FORMAS
GRANULAR, ELIXIR, INYECTABLE.

¡DEPORTISTAS!
Si en la práctica de vuestro deporte favorito sufrís algún accidente acudid al
INSTITUTO FISIOTERAPÉUTICO
para su pronta y segura curación

El Centro de España montado con los adelantos modernos,
necesarios en todos los casos de accidentes traumáticos

Cortes, 619. pral. - BARCELONA

DIRECTOR: DOCTOR J. RIERA VAQUER
CONSULTA DE 3 a 7 • FESTIVOS DE 10 a 12
Teléfono 4182

Baños del Astillero

Abiertos todo el año.—Situados en el extremo del Paseo Nacional de la Barceloneta y en el mar de San Sebastián.

SECCIONES DE PILAS PRELARGAS

SECCION DE PILAS.—Tratamiento y curación del reuma por medio de baños con agua tomada directamente del mar.

menys important, d'anuncis comercials. És constant la presència de l'*Anís de Mono*, amb les conegudes imatges de la "manola" i el mico amb l'ampolla d'anís sota el braç, originals de Ramon Casas. S'anunciaven empreses de material esportiu, medallística, automòbils (Peugeot, Hispano-Suiza) i motocicletes, bicicletes, pneumàtics, fotografia, sastreria, camiseria i calçats. Més rarament apareixia publicitat sobre productes farmacèutics de tipus tònic, indicats per als esportistes (Phosphorrenal Robert o Fosfo-Glico-Kola Domenech); d'un "*Instituto Fisioterapéutico para la pronta y segura curación*" dels accidents i sobre productes de perfumeria (dentífricis i colònies). Era freqüent l'augment del nombre d'anuncis en relació amb el contingut del llibre o potser amb la importància social de l'autor. Així, trobem propaganda dels banys de l'Astillero, del tractament del reuma en banyeres amb aigua de mar, o de la possibilitat de banys a domicili amb aigua dolça o de mar, en el volum de natiació. Generalment el nombre d'anuncis oscil·lava entre 6 i 15. Els llibres dedicats al rem, amb 28, i a l'excursionisme, amb 25, són els de més densitat publicitària; possiblement la personalitat dels autors, Margarit i Calvet i Co de Triola, influí en aquest fet. Ja hem assenyalat que Cornet i Opisso eren els autors dels anuncis de les contracobertes de tots els volums.

Anecdolari. Com es pot suposar, la lectura de llibres publicats entre 1914 i 1919 proporciona una inacabable font de frases i conceptes que, extrets del context, poden fàcilment ser font d'hilaritat. Procuraré no referir-me únicament a aquest tipus d'anècdota, ja que la Biblioteca "Los Sports" posseïa valors positius inqüestionables i molt valuosos. No puc resistir-me a citar la frase de Narcís Masferrer en el pròleg del volum sobre *Atletismo*: "Lo

malo es que hasta ahora, hasta hace muy poco, ni cuidábamos el cerebro, ni nos preocupábamos de la salud de nuestro cuerpo, mediante la económica medicina del ejercicio físico, del baño cotidiano. ¡*Atletismo!* Santa palabra y sin embargo, pena da confesarlo, millares de españoles ignoran a la hora de ahora, lo que es *Atletismo*".

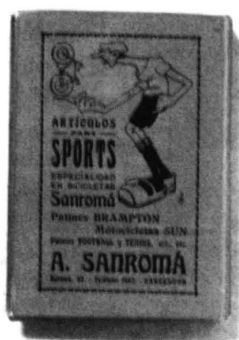
En els apunts històrics del tennis, Manuel Tey diu textualment que, aquest joc "tomó tal incremento que el croquet, que era el juego más en boga en aquel tiempo, vióse pronto superado por la popularidad alcanzada por el tennis".

En el llibre de boxa, s'atribueix l'energia de França en la guerra que aleshores es desenvolupava a Europa, en comparació a la demostrada el 1870, al fet que els francesos són més forts i baronívols perquè des de fa anys "se ha cultivado en Liceos y Universidades la práctica activa de deportes más enérgicos y, entre ellos, el boxeo". Ens assabentem també que, l'any 1904, en el Sportsmen's Club, el Director de la Biblioteca "Los Sports" Josep Elías, va ser el primer català en boxejar en públic i va fer-ho enfront del professional peripinyanès Vidal.

En el volum dedicat al tir, el prologuista ressalta la importància de conèixer i posseir armes, perquè "en innumerables casos que se presentan cada día, y ya que no es posible llevar en los bolsillos lo guardia civil, hay que sustituirlo por una arma...".

En el llibre sobre equitació es diu que quan cavalquen junts una amazona i un genet, aquest ha de situar-se a la dreta de la dona, per poder-la auxiliar més fàcilment i a més "porque si el caballo tiene tendencia a aproximarse, no se la moleste con un impertinente roce de piernas".

En la història de la pilota basca, coneixem la important contribució en el desenvolupament

d'aquest esport protagonitzada pels anomenats "curas pelotaris". S'explica amb tots els pèls i senyals el partit entre "el cura Laba", de Marquina, contra el célebre "Chiquito de Eibar", l'any 1876. El capellà era un home fornit, de coll curt i d'aspecte atlètic, mentre que el Chiquito era un nen de setze anys, delicat i fi. El nen guanyà el partit després d'una lluita cruel. Entre els "tantos", els dos jugadors col·locaven a terra les mans dretes "desmesuradament hinchadas y dos hombres se ponían en pie sobre ellas, aplastándolas brutalmente, hasta que desaparecía la hinchazón". L'hoquei és un esport que "los más distinguidos sportsmen de Barcelona, Madrid, Bilbao y San Sebastián, etc. lo han acogido con singular cariño, han surgido campos de hockey y toda la aris-

toçracia española acude a presenciar las luchas nobles y elevadas y caballerescas que se desarrollan por el honor de los respectivos clubs".

El basc Manuel Orbea ens recorda que "August Rodin fue el principal protector del Colegio de Atletas de Reims, secundando con su cooperación económica la bella idea del marqués de Polignac e inspirando sus modelos en la contemplación diaria de los entrenamientos".

En el volum de ciclisme, Canto i Arroyo escriu que "es vergüenza o es ignorancia" afirmar que el ciclisme és productor de "tisis". Parlant de la dona, creu que és també "vergonzoso que se ofenda gravemente a una mujer ciclista, alegando que el deporte le perjudica su capacidad reproductora". Més endavant diu, "Se ha dicho que el ciclismo es apro-

vechado por la mujer para el 'onanismo'; pero esta grave imputación es absurda, ya que precisamente la mujer no busca en el sport nunca el deleite sexual, sino todo lo contrario, lo que pueda fortalecer su cuerpo y engrandecer su espíritu". Canto i Arroyo proporciona un seguit de consells per circular en bicicleta per la ciutat, acabant amb un de sorprenent: "Si la desgracia os lleva a rozar o a atropellar un viandante, aunque la culpa no os alcance, no os entretengais en discutirlo, es mejor que escapeis a buen paso" (!).

Volums publicats

Volum 1. (1914) *FOOTBALL-ASOCIACIÓN*

Autor: José Elías y Juncosa (Corredisses)

Pròleg: Hans Gamper

Il·lustrador: José Mª de Cambra

Volum 2. (1915) *ATLETISMO*

Autor: Antonio Blasco y Cirera

Pròleg: Narciso Masferrer

Il·lustrador: Vicente Blasco y Cirera

Volum 3. (1914) *LAWN TENNIS*

Autor: Manuel Tey y Enrich

Pròleg: Jorge de Satrústegui

Il·lustrador: Amic

Volum 4. (1914) *REMO*

Autor: Arnaldo Margarit y Calvet

Pròleg: Rafael Morató y Senestevé

Il·lustrador: Manuel Ranzini

Volum 5. (1914) *BOXEO*

Autor: Isidro Corbinos

Pròleg: José de Togores

Il·lustracions: fotografies

Volum 6. (1915) *SPORTS DE NIEVE*

Autor: V. de Lasserra

Pròleg: Cesar Augusto Torras

Il·lustrador: Jaime Llongueras

Volum 7. (1915) *NATACIÓN*

Autor: Santiago Mestres y Fossas

Pròleg: Bernardo Picornell

Il·lustrador: l'autor

Volum 8. (1915) *TIRO*

Autor: Luis Peypoch Perera

Pròleg: Antonio V. de Aldana

Il·lustrador: signatura il·legible i fotografies

Volum 9. (1915) *EQUITACIÓN*

Autor: Enrique Sostres Maignón

Pròleg: Luis Marsans Peix

Il·lustrador: Lorenzo Brunet

Volum 10. (1915) *CICLISMO*

Autor: Francisco A. Canto y Arroyo

Pròleg: Claudio de Rialp

Il·lustrador: signatura il·legible

Volum 11. (1916) *PELOTA VASCA*

Autor: Salvador del M. Gibert

Pròleg: Adolfo Llopart

Il·lustrador: Angel Femenia

Volum 12. (1916) *CAZA MENOR*

Autor: Angel de Arámburu y García (Derylermanks)

Pròleg: Manuel Saurí

Il·lustrador: Derylermanks

Volum 13. (1916) *CAZA MAYOR Y ACUÁTICA*

Autor: Angel de Arámburu y García (Derylermanks)

Pròleg: Francisco Oller y Codoñet

Il·lustrador: Derylermanks

Volum 14. (1916) *EXCURSIONISMO*

Autor: José Co de Triola

Pròleg: del mateix autor

Il·lustrador: Francisco Socies i fotografies de l'autor

Volum 15. (1916) *CARRERAS A PIE*

Autor: Alberto Maluquer

Pròleg: Alvaro Presta

Il·lustrador: signatura ileigible

Volum 16. (1916) *VELA. MANUAL DEL PATRÓN DE YATE (I)*

Autor: Cecilio Gasóliba

Pròleg: Victoriano López Dóriga

Il·lustrador: l'autor

Volum 17. (1916) *VELA. MANUAL DEL PATRÓN DE YATE (II)*

Autor: Cecilio Gasóliba

Pròleg: sense pròleg

Il·lustrador: l'autor

Volum 18. (1916) *JUEGOS OLÍMPICOS*

Autor: Manuel Nogareda

Pròleg: Marques de Villamejor

Il·lustracions: sense

Volum 19. (1917) *ESGRIMA*

Autor: Manuel F. Creus

Pròleg: R. Ruiz Ferry

Il·lustrador: Antonio Utrillo

Volum 20. (1917) *HOCKEY*

Autor: José Mª Alonso

Pròleg: Manuel Sagnier

Il·lustradora: Lola Anglada

Volum 21. (1919) *CONCURSOS ATLÉTICOS (SALTOS Y LANZAMIENTOS)*

Autor: Manuel Orbea y Biardeau (Tack)

Pròleg: Gabriel María de Laffitte

Il·lustrador: l'autor